

Léčba spasticity

indikace jednotlivých léčebných modalit

MUDr. Tomáš Gescheidt, Ph.D.

I. neurologická klinika LF MU a FN u sv. Anny v Brně

Centrum pro léčbu spasticity Brno

Spasticita – definice

**SPASTICITA je charakterizována
zvýšením tonického napínacího reflexu
v závislosti na rychlosti protažení. (Lance 1980)**

**Pojem SPASTICITA v širším slova smyslu:
*Syndrom horního motorického neuronu***

Lance JW. Symposium synopsis.

In: Feldman RG, Young RR, Koella WP, editors.

Spasticity: disorder motor control. Chicago:

Yearbook Medical; 1980. p. 485-494.

Příznaky syndromu centrálního motoneuronu

PARÉZA

ZVÝŠENÁ SVALOVÁ AKTIVITA

- Spasticita (hyperreflexie, klonus)
- Spastická dystonie
- Flexorové a extenzorové spasmy
- Spastické ko-kontrakce
- Spastické synkineze

ZKRÁCENÍ SVALU

Gracies JM, Bayle N, Vinti M, Alkandari S,
Vu P, Loche CM, Colas C.

Five-step clinical assessment in spastic paresis.
Eur J Phys rehabil Med 2010;46(3):411-421.

Stanovení postupu terapie - anamnéza

Anamnéza - specifika:

Pracovní a sociální anamnéza, bariéry v bytě / v domě
Stranová dominance

Aktivity denního života (ADL), mobilita

sebeobsluha - hygiena, jídlo; zapojení HKK
chůze / mobilita; používané kompenzační pomůcky
sfinkterové funkce (zejm. mikce)
ev. volnočasové aktivity

Subj. obtíže spojené se spasticitou

V čem příznaky spasticity vadí?

Jsou příznaky spasticity i v něčem výhodné?

Předchozí terapie spasticity

Rehabilitace

Stanovení postupu terapie - klinické vyšetření

Klinické vyšetření - specifika:

Mimo jiné se zaměřujeme na tyto věci:

HKK i DKK:

Abnormní postura

Omezené rozsahu pasívních pohybů

Tonus - spasticita (např. modifikovaná Ashworthova škála - MAS)

Spasmy

Síla (svalový test - MRC)

Reflexy, pyramidové iritační jevy, ...

Chůze (resp. přesuny invalidní vozík - lůžko a zpět)

Modifikovaná Ashworthova škála (MAS)

- 0   **ŽÁDNÝ** vzestup svalového tonu
- 1   **LEHKÝ** vzestup svalového tonu
zadrhnutí a uvolnění; minimální odpor **KE KONCI POHYBU**
- 1+   **LEHKÝ** vzestup svalového tonu
zadrhnutí a minimální odpor během **MÉNĚ NEŽ POLOVINY**
zbývajícího rozsahu pohybu
- 2   **VÝRAZNĚJŠÍ** vzestup svalového tonu
BĚHEM CELÉHO ROZSAHU POHYBU
avšak postiženou částí lze **SNADNO POHYBOVAT**
- 3   **VÝRAZNÝ** vzestup svalového tonu
pasívní pohyb je **OBTÍŽNÝ**
- 4   postižená část je ztuhlá do flexe i extenze

Stanovení postupu terapie

- definování cílů

- Zlepšení úchopu (uchopit a udržet v ruce láhev, lžíci, ...)
- Zlepšení manipulační schopnosti - rozsahu pohybů HK
- Zlepšení chůze - došlapu, prodloužení kroku
- Zlepšení oblékání HKK do rukávu (flexory lokte, zápěstí, ...)
- Zlepšení obouvání, zmírnění otlaků na prstech DKK
- Kosmetický efekt
- Zlepšení hygieny dlaně, stříhání nehtů (flexory prstů)
- Zlepšení intimní hygieny (adduktory stehen)
- Usnadnění self-katetrizace moč. měchýře (adduktory stehen)
- Prevence a zhojení kožních afekcí (dlaň, axilla, třísla)
- Udržení rozsahu pasivních pohybů
- Úleva od bolesti
- Zlepšení ošetrovatelské péče (adduktory stehen, flexory prstů, ...)
- ...

Spasticitu, která ničemu nevadí, není potřeba léčit.

Terapie spasticity

- REHABILITACE - - - - - >

- Prevence provokačních momentů
- **Botulotoxin**
- **p.o. terapie spasticity**
- **Baklofen intrathekálně** (baklofenová pumpa)
- **Chirurgický zákrok**
  - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
  - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- * Ergoterapie
- * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Rehabilitace

Indikována VŽDY a má zcela zásadní význam !!!

Rehabilitace spastické parézy je komplexní problematika

PARÉZA:

udržování svalové flexibility a kloubní integrity

facilitační techniky

motorická reedukace

posilovací trénink *intenzita - počet opakování / obtížnost, pravidelnost, specifická

ZKRÁCENÍ SVALU:

polohování

protahování měkkých tkání

*statický prolongovaný strečink - trvání, zvyšování rozsahu,
pravidelnost, zatížení

*využití ortéz

SVALOVÁ HYPERAKTIVITA:

Samostatná fyzioterapie nemá dlouhodobý efekt (chemodenervace BTX, etc.)

Rehabilitace

* **Ergoterapie**

* **Logopedie**

* *Zapojení horní končetiny do denních aktivit*

* *Chůze (udržování „kondice“)*

* *Stabilizace trupu, stabilita sedu, sed ve vozíku*

Hospitalizace po CMP, traumatu míchy, etc.

RHB zařízení

Ambulantní RHB

Domácí cvičení

RHB má být soustavná, pravidelná.

Intenzita?

Správnost provádění?

Terapie spasticity

- REHABILITACE
- Prevence provokačních momentů - - - - - >
- Botulotoxin
- p.o. terapie spasticity
- Baklofen intratekálně (baklofenová pumpa)
- Chirurgický zákrok
  - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
  - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- * Ergoterapie
- * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Prevence provokačních momentů

Myslíme na ni VŽDY U KAŽDÉHO PACIENTA !!!

- dekubitus
- otlaky od obuvi
- zarůstající nehet
- uroinfekt
- retence moči   obstrukce PMK, epicystostomie
- obstipace
- nevhodný sed ve vozíku
- jiný zdroj bolesti a dyskomfortu   a to i v zóně anestésie
- * dekompenzace komorbidit

Terapie spasticity

- REHABILITACE

- Prevence provokačních momentů

- **Botulotoxin** - - - - - >

- p.o. terapie spasticity

- **Baklofen intrathekálně** (baklofenová pumpa)

- **Chirurgický zákrok**

Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.

Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)

* Ergoterapie

* Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Botulotoxin (BTX)

Blokáda funkce nervosvalové ploténky

Ireverzibilní blokáda uvolnění acetylcholinu
na presynaptické membráně

Degenerace presynaptického zakončení

Chemodenervace

Aplikace i.m.

Trvání účinku: do 3-5 měsíců

Dostupné preparáty:

onabotulinumtoxinA	BOTOX®
abobotulinumtoxinA	DYSPORT®
incobotulinumtoxinA	XEOMIN®
rimabotulinumtoxinB	NEUROBLOC®

Kontraindikace:

- Přecitlivělost na BTX či složky přípravku
- Poruchy nervosvalového přenosu, některé neuromuskulární choroby
- * Kontraindikována aminoglykosidová ATB
- * Antikoagulační terapie / porucha hemokoagulace
- Gravidita, laktace
- Kožní afekce v místě vpichu

Botulotoxin v th. spasticity

Fokální charakter spasticity

víceméně lokalizované příznaky

Spastická dystonie

Spastické ko-kontrakce

Stretch-senzitivní paresa

Klonus (pokud vadí)

Kdy je nutno indikaci pečlivě zvážit:

- * Spasticita je pro pacienta v něčem výhodná
- * Fixovná kontraktura
- * Měnlivý vzorec dystonie

Zacílení aplikace

Orientace podle anatomických struktur

Pohmat

Volní aktivace svalu pokud lze

Pasivní natažení svalu → pohyb jehly

EMG – registrace aktivity svalu

Elektrická stimulace svalu

USG

CT

endoskopie

Elektrická stimulace svalu

Aplikace pouze do určité části svalu

Hluběji uložené svaly

Deformita, abnormní postura

*platí i pro UZ

Dutá monopolární EMG jehla

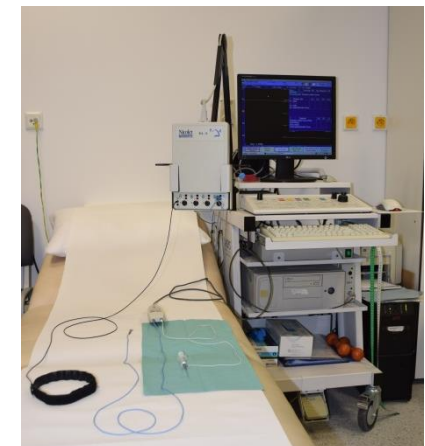
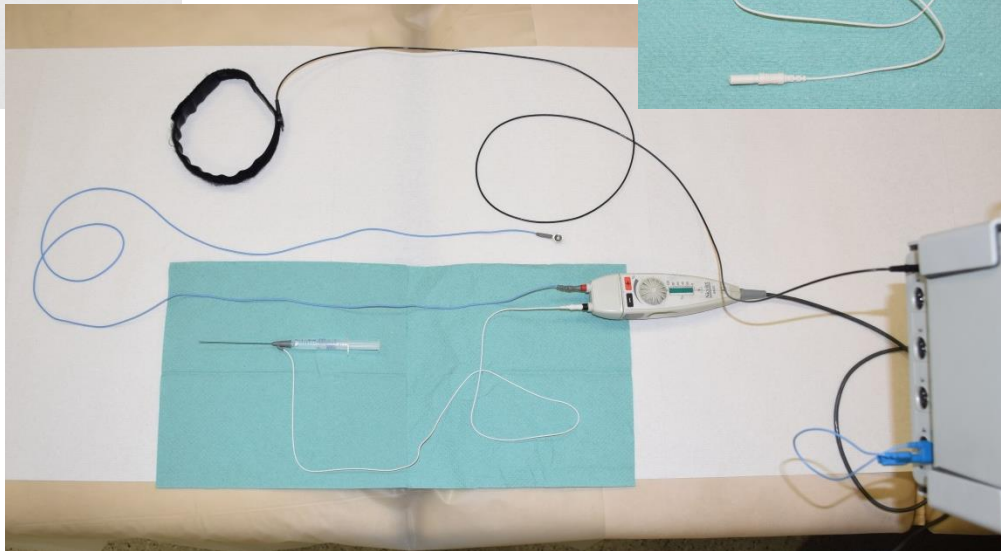
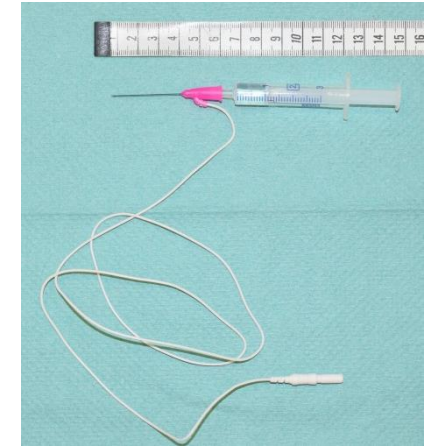
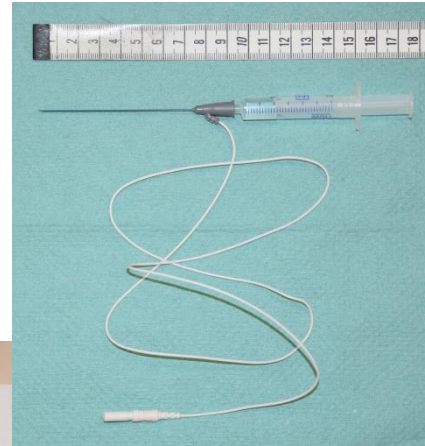
Povrchová elektroda - protipól ke stimulaci

Uzemnění

Intenzita stimulace: 2 - 15 mA, trv. stimulu 0,1 - 0,2 ms

Kontraindikace: Pacemaker!

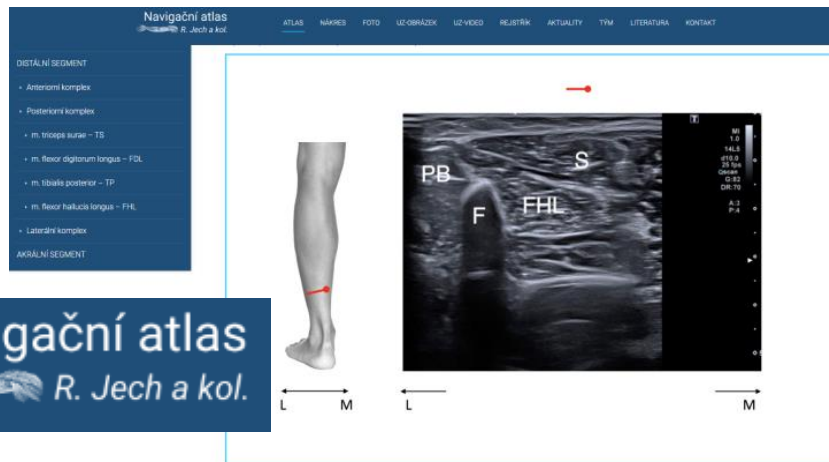
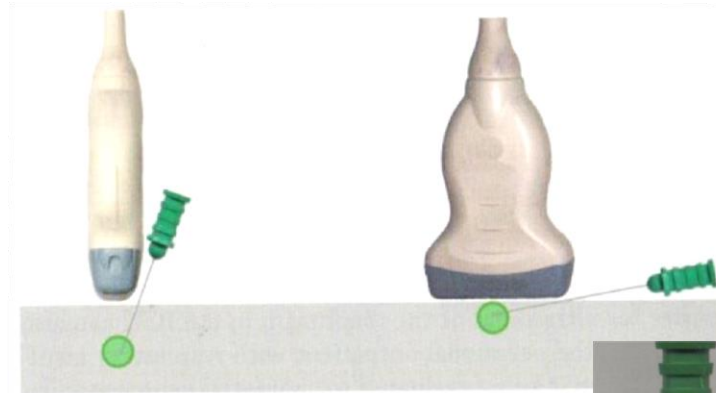
Elektrická stimulace svalů

Aplikace BTX pod USG kontrolou

Aplikace

„out-of-plane“ / „in-plane“

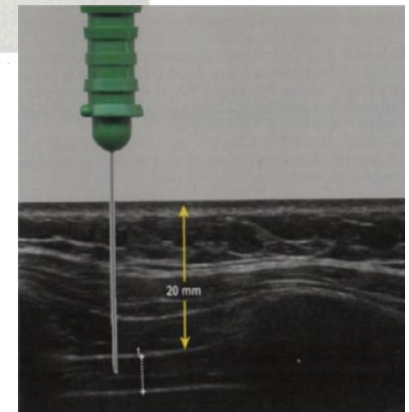

Navigační atlas
R. Jech a kol.

Navigační atlas svalů horní a dolní končetiny pro aplikace botulotoxinu

www.navigacni-atlas.cz (6.8.2021)

Preston DC, Shapiro BE.
Electromyography and Neuromuscular
Disorders.
Clinical-electrophysiological-
ultrasound Correlations.
Elsevier. 2020

Strategie léčby BTX

Pacient má problém ...

... aplikace BTX:

- tyto svaly*
- tato dávka*

Strategie léčby BTX

Pacient má problém ...

- * Anamnéza
- * Klinické vyšetření
- * Syndrom
- * Výběr svalů
- * Odhad dávek BTX
- * Technicky správná **aplikace BTX**

... aplikace BTX:

- *tyto svaly*
- *tato dávka*

Strategie léčby BTX

Před další aplikací hodnotíme efekt předchozí

- * Efekt aplikace BTX v jednotlivých segmentech
- * Efekt na funkci
- * Trvání efektu
- * Event. nežádoucí oslabení?

- * Klinické vyšetření

- * Naplnění cílů th. Směřují aplikace k jejich naplnění?

..... úpravy dávek a schématu aplikace

Terapie spasticity

- **REHABILITACE**

- Prevence provokačních momentů

- **Botulotoxin**

- **p.o. terapie spasticity - - - - - >**

- **Baklofen intrathekálně** (baklofenová pumpa)

- **Chirurgický zákrok**

Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.

Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)

- * Ergoterapie

- * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

P.o. terapie spasticity

***Generalizované příznaky spasticity
spíše nižší intenzity***

* lokalizované příznaky – uvážit aplikaci BTX!

Spasmy

* Příznaky spasticity ruší spánek

* Chronická neuropatická bolest

* Deprese

Postupná titrace dávky dle efektu a tolerance!

Možnost kombinace

P.o. terapie spasticity

BAKLOFEN 10–100mg/den max: 100mg/den*

TIZANIDIN 4–24mg/den max: 36mg/den

KLONAZEPAM (i další BZD) max: 3mg 3x/den

KANNABINOIDY

DANTROLEN

GABAPENTIN* 900–2400mg/den max: 3600mg/den

PREGABALIN* 150–300mg/den max: 600mg/den

Postupná titrace dávky dle efektu a tolerance!

Terapie spasticity

- **REHABILITACE**
- Prevence provokačních momentů
- **Botulotoxin**
- **p.o. terapie spasticity**
- **Baklofen intratekálně** (baklofenová pumpa) - - >
- **Chirurgický zákrok**
  - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
  - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- * Ergoterapie
- * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Intrathekální aplikace baklofenu (ITB)

Účelem je dosáhnout vyšší
koncentrace baklofenu v likvoru
a nezatěžovat systémovými
nežádoucími účinky

Lepší kontrola koncentrace baklofenu
v likvoru oproti p.o. podání

Celkově nižší dávka - nižší toxicita

Kontinuální aplikace

Bolusová aplikace

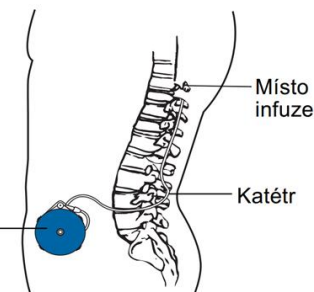
Intrathekální aplikace baklofenu (ITB)

Součásti systému:

- Spinální katetr
- Pumpa

* Programovací zařízení

lékařský ovladač
patientský ovladač

Baklofenová pumpa

Typ: SYNCHROMED II

výrobce: Medtronic

Rozměry:

průměr: 87,5mm

tloušťka: 19,5mm (popř. 26,0mm)

Objem zásobníku:

20ml (popř. 40ml)

Baklofen v ředění 500ug/ml ... 2000ug/ml

Dávkovací režimy:

kontinuální (simple-continuous)

bolusově + bazální kontinuální dávka (flex-mode)

kontinuální + bolus na vyžádání patientským ovladačem

* Alarm pumpy

Životnost baterie cca 6(-7) let

ITB – indikační kritéria

Správná indikace je nejdůležitějším krokem!

- **Těžká generalizovaná spasticita s maximem na DKK,**
která interferuje s běžnými denními aktivitami
(intenzita: MAS ≥ 2)
- **Selhání méně invazivních způsobů léčby**
Nedostatečná klinická odpověď na p.o. antispastickou terapii
v max. přípustné dávce,
nebo její nezvládnutelné nežádoucí účinky
Selhání lokální terapie botulotoxinem
Selhání rehabilitace
- **Pozitivní odpověď na testovací
jednorázové / kontinuální podání baklofenu i.t.**
- * **Spolupracující a motivovaný pacient + sociální zázemí**

ITB – vylučující kritéria

- Závažná interní onemocnění
akutní infarkt myokardu, jaterní / ledvinné selhávání,
nádorové onemocnění,
dekompenzovaný diabetes mellitus
- Akutní infekce
- Nehojící se dekubity zejm. v sakrální oblasti
- Refrakterní epilepsie
- Chronický únavový syndrom
- Porucha imunity
- Těžká porucha hemokoagulace
- Extrémní obezita / malnutrice
- Alergie na baklofen / na části pumpového systému
- Těžké kalcifikace ve svalech, fixované kontraktury
- Těžký kognitivní deficit
- Závažná psychiatrická onemocnění psychosa, tentamen suicidii
- Nedostatečná compliance, nerealistické cíle
(pacient musí být schopen přijmout i event. komplikace th.)

ITB – komu může pomoci?

Pacienti s těžkou spasticitou na DKK

- *Extenční či flekční spasmy*
- *Spastická dystonie*

Příznaky spasticity interferují s denními aktivitami?

Je spasticita pro pacienta v něčem výhodná?

Jaká je aktivní hybnost na DKK? zmírnění spasticity versus oslabení

Dá se očekávat funkční zlepšení / zlepšení kvality života?

* Aktivní přístup k RHB

* Spolupráce, motivace pacienta, realistická očekávání

Chronické poranění míchy (mozku)

Roztroušená sklerosa mozkomíšní

Míšní tumory

Dětská mozková obrna

Cévní mozková příhoda

Hereditární spastická paraparesa

Cervikální myelopatie

Stiff person sy. s dom. spasticitou

Amyotrofická laterální sklerosa

ITB – před implantací: testování

Hledáme odpověď na otázky:

- Je efekt ITB **OBJEKTIVNĚ**?
- Je dostatečný efekt ITB **SUBJEKTIVNĚ**?
- Nejsou závažné **NEŽÁDOUCÍ ÚČINKY**?

Hospitalizace

Aplikace ITB:

- **Bolusově** - lumbální punkce
- **Kontinuálně** - spinální katetr + injektomat

ITB – doplňování baklofenu

Frekvence plnění á 2 – 6 měsíců

Probíhá při ambulantní kontrole

Programování pumpy probíhá

bezdrátově

ITB – jaká jsou omezení

MRI kompatibilita

SYNCHROMED II: indukce tomografu do 3,0T , kontrola pumpy po vyš., ...

Operační výkony

Zvláštní opatření – respektující přítomnost pumpy

Kontraindikace / omezení některých zdravotnických výkonů

Určitá omezení fyzikální terapie elektrostimulace / diatermie / magnetoterapie

Extrakorporální litotrypse

MEP, TMS (motorické evokované potenciály, transkraniální magnetická stimulace)

Některé volnočasové a pracovní aktivity - extrémní fyzikální vlivy

Např.: potápění do hloubky >10m, extrémní teplotní vlivy, vysoká nadmořská výška, ...

* Kontraindikace terapie ITB byly zmíněny dříve.

* Životnost pumpy 6(-7) let - - - - > výměna pumpy

Terapie spasticity

- **REHABILITACE**
  - Prevence provokačních momentů
  - **Botulotoxin**
  - **p.o. terapie spasticity**
  - **Baklofen intratekálně** (baklofenová pumpa)
  - **Chirurgický zákrok**
    - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
    - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- - - - - >
- * Ergoterapie
  - * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Chirurgický zákrok

Neurochirurgické zákroky na míše, zadních kořenech míšních

(spasmy, spastická dystonie)

* nyní je téměř nahradila th. Baclofenem i.t.

Selektivní periferní neurotomie *(fokální příznaky)*

* alternativa k aplikaci BTX, trvalý efekt

* Pečlivá indikace! (diagnostický nervový blok)

Korekční operace na šlachově-svalovém, kloubním aparátu a skeletu

(kontraktury, deformity kloubů, ...)

Plastická chirurgie, specializovaná pracoviště chirurgie ruky, DKK ortopedie

* **šlachové transfery** – cíl zlepšení funkce

* Pečlivá indikace, dynamická EMG – vzorec aktivace svalů při pohybech

Čižmář I., Ehler E., Dufek J., Přikryl P.
Význam elektromyografie v chirurgické
rekonstrukci spasticity horní končetiny.
Česk Slov Neurol N, 2014/1.

Terapie spasticity

- **REHABILITACE**
- Prevence provokačních momentů
- **Botulotoxin**
- **p.o. terapie spasticity**
- **Baklofen intrathekálně** (baklofenová pumpa)
- **Chirurgický zákrok**
  - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
  - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- * **Ergoterapie**
- * **Kompenzační pomůcky, ortoprotetika - - - >**

Ergoterapie

Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Úprava předmětů běžného užívání   příbory, zapínání bot...
Úpravy v bytě / domě   bariéry, madla, ...

Ortoprotetické pomůcky

- * Peroneální tah
- * Hlezenní ortéza
- * Funkční elektrostimulace
- * Dlahy pro strečink (často individuálně vyrobené)
- * Francouzské berly, vycházkové hole, chodítka, ...

Invalidní vozík   adekvátní zaměření, opěrky, podsedák, ...

Výrobci, RHB zařízení, spinální jednotky, paracentrum Fénix

- * *Prevence syndromu karpálního tunelu a dalších neuropatií*

Závěr

*Příznaky spasticity je možné účinně léčit,
je vhodné na to myslet,
pokud zhoršují kvalitu života pacienta.*

*Je potřeba stanovit cíle léčby,
pravidelně je „aktualizovat“.*

*Komplexní léčba spasticity:
Využívat všechny adekvátní léčebné modality.*

Závěr

- REHABILITACE

- Prevence provokačních momentů

- **Botulotoxin**

- **p.o. terapie spasticity**

- **Baklofen intrathekálně** (baklofenová pumpa)

- **Chirurgický zákrok**

Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.

Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)

* Ergoterapie

* Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Literatura

Štětkářová I., Ehler E., Jech R. a kol.

Spasticita a její léčba

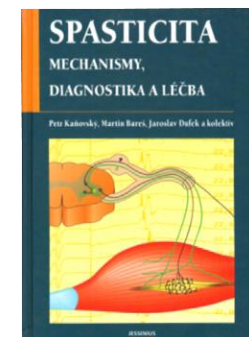
Maxdorf, Praha, 2012.

Kaňovský P., Bareš M., Dufek J. a kol.

Spasticita

Maxdorf, Praha, 2004.

Štětkářová I. a kol.

Spinální neurologie

Maxdorf, Praha, 2019.

Poděkování

Neurologie:

MUDr. Ivica Čechová, Ph.D.

Prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.

Doc. MUDr. Marek Baláž, Ph.D.

Sestry:

Anna Hlučková

Marie Kopíčková

Fyzioterapie:

Mgr. Martina Tarasová, Ph.D. a kol.

Mgr. Jaroslava Pochmonová, Ph.D.

Odd. 23 KTLR:

MUDr. Naděžda Poršeková

MUDr. Ludmila Fiedlerová

Spinální RHB jednotka OLÚ Hrabyně:

prim. MUDr. Hana Davidová

Imunologie:

MUDr. Zdenka Pikulová

Neurochirurgie:

FN U Sv. Anny v Brně:

prim. MUDr. Zdeněk Mackerle

MUDr. Dušan Hrabovský, Ph.D.

ÚVN Praha:

MUDr. Filip Kramář, Ph.D.

plk. MUDr. Václav Masopust, Ph.D., MBA, LL.M.

Psychologie:

Mgr. Zuzana Hummelová, Ph.D.

PhDr. Zuzana Michálková, Ph.D. a kol.

Psychiatrie:

MUDr. Klára Ostřížková

Technická podpora: fy Medtronic

Nemocniční lékárna:

PharmDr. Stanislav Synek, Ph.D.

PharmDr. Martin Šimíček a kol.